

• Облыс әкімі Ж. Түймебаевтың назарына!

• Жыл қорытындыланды

МАЛ АУРУУЛАРЫН ЕМДЕУГЕ МӘН БЕРІЛМЕСЕ,

ҰРПАҚ БОЛАШАҒЫНА ҮЛКЕН ҚАУІП

Қазақ ғылыми-зерттеу ветеринарлық институты Қазақстандағы ғылыми-методикалық, тағам қауіпсіздігі, жануарлар және өсімдік шаруашылығы, азық және азық қоспаларының сапасын жақсарту мақсатындағы ірі орталық болып саналады.

Институттың негізгі ғылыми бағыттары: малдың жұқпалы, жұқпалы және инвазиялық ауруларын анықтау, олардан сақтану және оларды емдеу әдістерін іздестіру; ветеринарлық-санитарлық профилактикалық және іс-шаралар жүйесін жасау; қоршаған ортаны ласланудан, сондай-ақ мал шаруашылықтары мен фермаларында, құс фабрикаларында тұрақты ветеринарлық тазалықты сақтауға, малдан алынатын өнімдердің ветеринарлық-санитарлық жағынан сапалы болуын қамтамасыз етуге бағытталған іргелі және қолданбалы зерттеулер жүргізіп, олардың нәтижесін өндіріске енгізу. Оңтүстік Қазақстан ветеринария ғылыми-зерттеу стансасы филиалы меңгерушісі ветеринария ғылымдары кандидаты Жүнісбек Қалдыбайұлы Төранаевпен жолыып бүгінгі таңдағы институттың атқарып жатқан жұмысы жайлы әңгімелескен өдік.

Тілші: - Институтта малдың әртүрлі күресуге арналған ғылыми-техникалық бағдарлама аясында неңдей істер атқарылды?

Жүнісбек Қалдыбайұлы: - Институтта малдың әр түрлі күресуге арналған 15 диагностикалық, соның ішінде өндірістік көлемде туберкулез, сарып, лейкоз ауруларын анықтаудың диагностикалық

генімен тексеру жұмыстар жүргізілді. Ірі қара малдардан 37 басы, уақ малдардан 22 басы, барлығы 59 бас оң нәтиже көрсетті. Сондықтан бруцеллездің жасырын яғни өзгерткен формасымен ауыратын малдарды толық тауып көзін

ғыш ерітіндісін қолданғанға дейін және қолданғаннан кейін топырақтың барлық прототиптері кейінгі зертханалық зерттеулер үшін пластикалық контейнерлермен «ҚазФЗВИ» ЖШС-не жеткізілді.

Ал, Моракселлез жануарлардың жұқпалы ауруы, көздің шырышты қабығының конъюнктивасы қабынуының зақымдалуы, көздің қабығының қара боз тауып, онымен байланысты аймақтағы дистрофикалық өзгерістер, қабыну немесе фибро іріңді кератоконъюнктивит түрінде, көріністің жоғалуын ұзарту арқылы келесі асқынулармен көздің жарқырауы, қышуы арқылы көрінеді.

Оңтүстік Қазақстан ғылыми зерттеу ветеринария стансасы филиалының ғылыми қызметкерлері моракселлез ауруына мониторинг жұмыстарын жүргізу үшін 2018 жылдың қыркүйек айында

«ФЗВИ» ЖШС шығарған апробациядан өткен «ЭхиноSTOP» дәрісін 2019 жылы Түркістан облыстық ауылшаруашылық басқармасына №019 инновациялық жобасын өндіріске енгізуге ұсынып отырмыз. «ЭхиноSTOP» дәрісін қолдана отырып етқоректілердің эхинококкоздық ауруларының алдын-алып оның тиімділігі анықталады. «ЭхиноSTOP» дәрісін қолдану арқылы нәтижесін өндіріске енгізіп, жануарлардың гельминтоз індетінің көзін жою жұмысын іске асыру;

Гельминтоз індетінің малдардың арасында таралу себептері, ауру қоздырғышының төзімділігі, аурудың белгілері, балау әдістері және ауруды анықтау жолдары зерттеледі;

лактикасы мен диагноста қаражаты өсебінен жүздеген жануарлардың энзоотияның тізбесін бекіту туралы бірнеше түрлі оның ішінде түйе мал соңғы жылдары жиі орынған, көбінесе созылмалы трансмиссивтік табиғи өне қызуы көтеріліп, бығандап, қатып-сеніп барататын және буаздық ринда іш (түсік) тастаған түйенің су-ауруына түйе малдары (трипантық бюджет қаражаты өстикалық зерттеулерден деп бекітілген! Осы аты орындау үшін Қазақстан Ауыл шаруашылығы министрлігі 24 қаңтардағы № бекітілген ветеринариялық ынша су-аурудан малды аймақта жыл сайын түйелік және серологиялық сының көмегімен қанық ауру малдарды анықтауға оқшаулап аурудың жұқпауын қамтамасыз е

Түйелерді бұл қауіпті сы серологиялық (КБР) серу жұмысы диагностикалық пермен айналысатын обнариялық лабораторияларына енгізілмеген, солық ауруларға Республика есебінен қаржы бөлінбе

Соған байланысты одағы соңғы жылдары түйе қарсы тексеруші Нәтижесінде бұл ауруында жиілеп барады. Зоологиялық мониторинг көрсеткіштері бойлы аумағында 350-ге жуына күлкісті болып а

ИЗОБРЕТЕНИЯ

жұқпалы, паразитарлы аурулардың көзін жою, алдын-алу, олардан алына-тын өнімдерін көбейтуге және мал ба-сының көбейуіне ғылыми негізделген шаралармен айналысып бір қатар жұ-мыстар атқарып келеді.

ОҚФЗВС-ы филиалы өзінің ғылыми-практикалық қызметін облыстық және аудандық малдәрігерлік бөлімінің қыз-меткерлерімен және жергілікті мал ша-руашылығы мамандарымен бірлесе отырып жүргізеді. 2012 жылы «Оңтүстік Қазақстан облысындағы ірі қара мал-дардың тейлеріоз ауруына вакцина даярлау және 2015 жылы Оңтүстік Қа-зақстан облысындағы иксодтық кене-лермен күресудің биологиялық тәсілде-рі» тақырыптарына №019 бағдарлама-сы бойынша өндіріске енгізу жұмыста-ры атқарылды.

Тілші: - Мал аурулары туралы же-ке-жеке тоқталсаңыз. Мәселен, Са-рып ауруының облыстағы жайы ту-ралы айтсаңыз?

Жүнісбек Қалдыбайұлы: - Ауыл шаруашылығы оның ішінде мал ша-руашылығы дамыған Түркістан облысының шаруашылығында сонғы жылдары жа-нуарлардың арасында аса қауіпті бру-целлез, індетінің кеңінен таралып, ау-руға шалдыққан малдардың саны жыл-дан жылға көбейіп, бұл індет малдан адамдарға жұғып, соның салдарынан облыс көлемінде бруцеллезден эпизо-отиялық және эпидемиологиялық ахуал шиеленісіп нәтижесінде облыс экономи-касына көптеген экономикалық және әлеуметтік шығындар келтірілуде. 2017 жылы біздің ОҚФЗВС-ы филиалы ғылы-ми қызметкерлері жоспарға сәйкес алынған қан сынамаларынан ірі қара малдан 2 бас, 30 бас уақ малдан оң нәтиже көрсеткен. 2018 жылы ірі қараның 1200 басынан алынған қан сы-намасынан 4 бас, 2000 бас уақ малдан-24 бас оң нәтиже көрсеткен, 50 бас түйе, және 30 бас иттен қан сынамала-ры алынып тексерілді, оң нәтиже жоқ. 2017 жылы инновациялық жобаны іске асыру жөніндегі іс шаралар жоспарына сәйкес 019 бюджеттік бағдарламасы ая-сында, Түркістан облысында бруцеллез індетінің жасырын формасымен ауыра-тын малдарды жедел балаудың тәсіл-дері бойынша ірі қара малдардан 2000 бастан, уақ малдардан 2200 басты се-рологиялық әдіспен SR-формалы анти-

жою үшін, жаңа кең ауқымды жылдам (экспресс) әдісі қажет. Осыған байла-нысты біздің ғалымдар осы мәселені ескере отырып, ғылыми ізденістердің арқасында, бруцеллез індетінің өзгер-ген формасымен ауыратын малдары тауып бере алатын жоғары сезімтал SR-формалы антигенін ұсынып отыр.

Тілші: - Ірі қара малында көп кездесетін лейкоз ауруына тоқталсаңыз?

Жүнісбек Қалдыбайұлы: - Ірі қара-дағы лейкоз ауруы бүгінгі таңда ауыл шаруашылығы құрылымдарында белгі-лі бір дәрежеде экономикалық залал әкелетін ауру (мал өнімділігінің төмен-деуі). Лейкоз ауруының төтенше жағдай қауіптілігі, жылдам тарауы, жедел түр-де эпизотиялық мониторинг жүргізуді меңзейді, ауруды жою жөнінде ғылыми негізделген бағдарлама әзірлеу, ауру-дан таза аумаққа бұл аурудың таралу-ын болдырмау. Сондықтан жүргізілген тексерулер бұл жағдайды шешу облыс көлеміндегі негізгі жұмыс болып табы-лады. 2018 жылы облыстағы ауыл ша-руашылығы құрылымдарынан қан сы-намалары алынып тексеруге жіберілген 220 бас ірі қара мал қан сары суынан ауру қоздырғышы анықталмаған, жыл сайын мүйізді ірі қара малдардың лей-коз ауруына эпизоотиялық ахуалын анықтау мониторингін жүргізіліп отырылады.

Тілші: Жұқпалы аурулардың ең қауіптісі аусылға қарсы қандай жұмыс атқарылуда?

Жүнісбек Қалдыбайұлы: - Ауыл шаруашылығының дамуына бірден бір кедергі келтіретін жұқпалы аурулар, со-нын ішінде ерекше орын алатын ауру аусыл ауруы. Бұл ауру мал шаруашы-лығына өте жоғары экономикалық зиян келтіріп, адамдарды залалдауы мүмкін.

Аусыл ауруын түпкілікті жою үшін ғы-лыми тұрғыдан негізделген әдістемелік және күресу шараларын өткізгенде ау-дандардың аймақтық және өлкелік ер-екшеліктерін, аусыл ауруының эпизо-тиялық ахуалын ескере отырып жүргізу керек. Осы тұрғыда көп жылдар аясын-да НИОКР-дың күнтізбелік жоспарына сәйкес, жануарлардың аусыл ауруы бойынша құрылымсыз ақуызды анық-тап, мониторинг жасау үшін облыс ау-ылшаруашылығы құрылымдарынан жә-не жеке тұрғындарының ірі қара 360 бас және уақ малдарынан 360 қан сы-намалары ветеринарлық-санитарлық талаптарға сәйкес алынып, алынған қан сарысуы Алматы қаласындағы ҚазФЗВИ зертханасының вирусология бөліміне арнайы мұздатылған термоқо-бдишаларға салынып тексеруге жібері-ліп отырады.

Тілші: - Сібір жарасы мен Мораксел-лез аурулары туралы не айтасыз?

Жүнісбек Қалдыбайұлы: - Сібір жа-расы ошақтары бойынша 2018 жылдың қыркүйек айында «Қаз ФЗВИ» ЖШС-нің ғылыми қызметкерлерімен бірге Түркіс-тан облысы, Төлеби ауданындағы, Зерт-ас және Кемеқалған ауыл-әкімшілікте-ріндегі сібір жарасы ошақтарына атап айтқанда: топырақтан сынамалар алы-нып, БА12Н залалсыздандырғыш ері-тіндісін сынақтан өткізіп, комиссиялық актілер жасалды.

Тәжірибелі БА12Н залалсыздандыр-

Түркістан облысы Түлкібас, Қазығұрт аудандары және Шымкент қаласында іс-сапарда болды.

Түлкібас ауданындағы Жабағылы ау-ыл округінде орналасқан «Ақсанат – Инжиниринг» ЖШС-де, Қа-зығұрт ауданы, Жанабазар ауыл округі Қарабастау елді мекенінде орналасқан «Береке» шаруа-қожалы-ғында, Шымкент қаласы Еңбекші ауданында орна-ласқан «Алтын дән» ЖШС-де іс-сапар барысында ат-алған шаруашылықтардағы шет елден әкелінген Абар-дино-Ангус тұқымдас ірі қара малдардың мораксел-лез ауруына тексеру жұмы-стары жүргізілді.

Барлығы: Түлкібас аудан-ында 435 бас, Қазығұрт ауданында 201 бас, Шым-кент қаласында 83 бас тек-серуден өткізіліп мораксел-лез ауруының клиникалық белгілері анықталмады, осы-ған байланысты жыл сайын клиникалық тексерулер жүргізіліп оты-рылады.

Тілші: - Соңғы кезде Эхинококкоз ауруы мөңдеп барады деген рас па?

Жүнісбек Қалдыбайұлы: - ОҚФЗВС-сы филиалының ғылыми қызметкерле-рі, атап айтқанда бас ғылыми қызмет-кері биология ғылымдары докторы Қо-жабаев Мажит, аға ғылыми қызметкері ветеринария ғылымдары кандидаты Жаңбырбаев Мұхтар, ғылыми қызмет-кері Тұрабаев Бердібай Берікбайұлы, кі-ші ғылыми қызметкері Қалаубаев Алимжан Мырзанұлы, зертханашы Ле-сов Берік Елтайұлы және санитары Тө-леу Рүстем Хасинұлы 2018 жылғы жос-парға сәйкес Шымкент қаласындағы ет және ет өнімдерін сататын Айна, Қыр-ғы, Алаш базарларында болып, базар-лардағы мал дәрігерлері мамандары-мен бірге эхинококкоз ауруымен залал-дануын анықтау жұмыстары жүргізді. Осы жұмыстар барысында барлығы 1700 бас ірі қара, 2300 бас уақ мал, жылқы 150 бас, шошқа 196 бас тексе-руден өтіп, ірі қара малдан 56 бас, уақ малдан 114 бас эхинококкоз ауруымен залалданғаны анықталды, ал шошқа және жылқы малдарында ауру тіркел-меді. Залалданған ішкі ағзалардан алы-нған эхинококкоз цисталары арнайы пластмасса контейнерлеріне 70% спирт ерітіндісіне салынып «ҚазФЗВИ» ЖШС-і зертханасының паразитология бөліміне жіберілді. Бұл індет ауру малдардан адамдарға жұғып адамдардың денсау-лығына көп қауіп төндіріп отыр. Түркіс-тан облысы Қоғамдық денсаулық сақ-тау департаментінің мәліметі бойынша, 2018 жылы облыста 187 адам эхино-коккозды жұқтырып оның ішінде 83 кө-мелетке толмаған жас балалар екені белгілі болған. Жалпы адамдардың эхи-нококкоз індетімен шалдығуы 100 мың адамға шаққанда республика бойынша 4,11% болса, біздің Түркістан облысы бойынша 100 мың адамға шаққанда 9,63% ды құраған.

Осыған байланысты 2017 жылы «Қаз-

байла-
әселені
стердің
өзгер-
алдары
езімтал
отыр.
кезд-
саңыз?
і қара-
а ауыл
а белгі-
залал
төмен
жағдай
өл түр-
үргізуді
ылыми
ауру-
таралу-
гізілген
облыс
табы-
ыл ша-
ан сы-
ерілген
суынан
н, жыл
ің лей-
ын ан-
ылады.
ың ең
андай

Түркістан облысы Түлкібас, Қазығұрт аудандары және Шымкент қаласында іс-сапарда болды.

Түлкібас ауданындағы Жабағылы ауыл округінде орналасқан «Ақсанат – Инжиниринг» ЖШС-де, Қазығұрт ауданы, Жанабазар ауыл округі Қарабастау елді мекенінде орналасқан «Береке» шаруа-қожалығында, Шымкент қаласы Еңбекші ауданында орналасқан «Алтын дән» ЖШС-де іс-сапар барысында аталған шаруашылықтардағы шет елден әкелінген Абардино-Ангус тұқымдас ірі қара малдардың моракселлез ауруына тексеру жұмыстары жүргізілді.

Барлығы: Түлкібас ауданында 435 бас, Қазығұрт ауданында 201 бас, Шымкент қаласында 83 бас тексеруден өткізіліп моракселлез ауруының клиникалық белгілері анықталмады, осыған байланысты жыл сайын клиникалық тексерулер жүргізіліп отырылады.

Тілші: - Соңғы кезде Эхинококкоз ауруы меңдеп барады деген рас па?

Жүнісбек Қалдыбайұлы: - ОҚФЗВС-сы филиалының ғылыми қызметкерлері, атап айтқанда бас ғылыми қызметкері биология ғылымдары докторы Қожабаев Мажит, аға ғылыми қызметкері ветеринария ғылымдары кандидаты Жаңбырбаев Мұхтар, ғылыми қызметкері Тұрабаев Бердібай Берікбайұлы, кіші ғылыми қызметкері Қалаубаев Алимжан Мырзанұлы, зертханашы Лесов Берік Елтайұлы және санитары Төлеу Рүстем Хасинұлы 2018 жылғы жоспарға сәйкес Шымкент қаласындағы ет және ет өнімдерін сататын Айна, Қыргы, Алаш базарларында болып, базарлардағы мал дәрігерлері мамандарымен бірге эхинококкоз ауруымен залалдануын анықтау жұмыстары жүргізді. Осы жұмыстар барысында барлығы 1700 бас ірі қара, 2300 бас уақ мал, жылқы 150 бас, шошқа 196 бас тексеруден өтіп, ірі қара малдан 56 бас, уақ малдан 114 бас эхинококкоз ауруымен залалданғаны анықталды, ал шошқа және жылқы малдарында ауру тіркелмеді. Залалданған ішкі ағзалардан алынған эхинококкоз цисталары арнайы пластмасса контейнерлеріне 70% спирт ерітіндісіне салынып «ҚазФЗВИ» ЖШС-і зертханасының паразитология бөліміне жіберілді. Бұл індет ауру малдардан адамдарға жұғып адамдардың денсаулығына көп қауіп төндіріп отыр. Түркістан облысы Қоғамдық денсаулық сақтау департаментінің мәліметі бойынша, 2018 жылы облыста 187 адам эхинококкозды жұқтырып оның ішінде 83 көмелетке толмаған жас балалар екені белгілі болған. Жалпы адамдардың эхинококкоз індетімен шалдығуы 100 мың адамға шаққанда республика бойынша 4,11% болса, біздің Түркістан облысы бойынша 100 мың адамға шаққанда 9,63% ды құраған.

Осыған байланысты 2017 жылы «Қаз-

ауданы: «Жаскешу» а/ә, «Тұрар», «Жаскешу», Төлеби ауданы: «Киелі тас» а/ә, «Сұлтан рабат» және «Киелі тас» Сайрам ауданы: «Ақбұлақ» а/ә «Жібек жолы» және «Сиқым», Қазығұрт ауданы:

«Қақпақ» а/ә «Заңғар» және «Сырлысай» елді-мекендері, Бәйдібек ауданы: «Жамбыл» а/ә, «Жүзімдік» және «Шыбыт» елді-мекендерінде) алынып, гельминтоздардың жасырын формасымен ауыратын малдарды мейлінше толық анықтап тауып, оқшаулап, аурудың сау малдарға және адамдарға жұқпауын қамтамасыз етіледі. Малдардың гельминтоз аурулары жылда облыс экономикасына қыруар шығындар келтіретінін еске алсақ, орта есеппен жылына 2500 бас уақ, 550 бас қара мал эхинококкозбен залалданса малдардың шығыны 190 миллион теңгені құрайды.

Осы дәрмектің көмегімен жыл сайын тексерулер нәтижесінде гельминтозбен ауыратын малдар толық анықталып, аурудың сау малдарға жұқпау мәселесі тоқтатылып оң шешімін табады.

Гельминтоз-эхинококкоз індетіне қарсы қолданылатын «ЭхиноSTOP» дәрісі қолданылса жануарлардың эхинококкозбен зақымдануы күрт төмендейді. Сонымен бірге, еңбек өнімділігінің және ауру малдардың азаюына байланысты, біздің ұсынып отырған әдістің көмегімен гельминтозбен ауыратын малдарды кем дегенде 90%-ға қысқартып анықтағанда облыс экономикасына тікелей шамамен жылына 200 млн. теңге пайда келтіреді. Соның нәтижесінде облыс бойынша барлық ауылшаруашылығы малдары гельминтоз індетінен тазартылып ауру көздері жойылып толық сауықтырылады.

2018 жылы «Golden Camel» ЖШС-нің бастамасымен түйе сүті - шұбатты қайта өңдеуден өткізіп, одан құрғақ қоспалар өндіру жобасына кіріскен болатын, өндірілген өнім өңірлер мен алыс-жақын шет елдерге шығарылатын болғандықтан облыстағы түйе шаруашылығымен айналысатын шаруашылықтар мен тұрғындардан алынатын шикізат (түйе сүті) түйе басының жұқпалы аурулардан таза болуы маңызды. Сол себепті облыс әкімінің 17 мамыр 2017 жылғы № 130-шы қаулысы бойынша «Профи-

штамдандардан даярланған сезімталдығы жоғары диагностикалық су-ауруы антигенін қолдана отырып, облыс аумағындағы барлық 28025 бас түйе малын тексеруден өткізіп су-ауруына күдікті түйелерді анықтап, аурудың кеңінен таралмауын қамтамасыз ету өте қажет. Осы аталған түйелердің су-ауруы проблемасын оңтайлы әрі дұрыс шешу үшін бекітілген тариф бойынша 28025 бас түйе малын серологиялық тексеруден өткізуге бюджеттен 29 706500 теңге қаражат бөлінсе, нәтижесінде облыстағы түйе малының су-ауруына шалдығуын тоқтатып, мал басының көбейіп, одан өндірілетін өнімнің молайуына эпизоотологиялық ахуалдың жақсарып, Түркістан облысы АӨК технологиялық даму деңгейі және еңбек өнімділігі молайып, шаруашылықтардың қарқынды дамуына оң ықпалын тигізери анық.

Тілші: - Құтыру ауруына қарсы екпе жұмыстары жүйелі жүргізілуде ме?

Жүнісбек Қалдыбайұлы: - Соңғы жылдары Түркістан облысы аумағындағы малдардың арасында құтыру індетінің эпизоотиялық жағдайы біршама шиеленісіп тұрағаны байқалады. Мемлекеттік ветеринариялық есептермен біздің жасаған ғылыми-зерттеу жұмыстардың материалдарына талдау жасау арқылы жалпы облыс территориясы құтыру індетінен таза еместігі белгілі болды.

Жалпы облыс аумағындағы малдарды құтыру ауруына қарсы егу жұмыстары жоспарлы түрде жүргізілген.

Облыстық ветеринариялық зертханасының мәліметі бойынша 2018 жылы барлығы 242 патологиялық материалдар зерттелінген. Нәтижесінде 5 материалдардан оң нәтижелер тіркелінген. Оның 3-і иттерден 1 мысықтан және 1-і басқа малдардан (шиебөрі) анықталған.

Жалпы құтыруға оң нәтиже берген малдар Шымкент қаласында (2), Отырар (2) және Бәйдібек ауданында (1) орын алған. Сондықтан жоғарыдағы зерттеулерді қорыта келгенде облыс аумағындағы құтыруға қарсы жүргізілген профилактикалық шаралар 100% тиімді болмай отыр.

Тілші: - Мағыналы сұхбаттыңызға рахмет. Жұмыстарыңызға жеміс тілейміз.

Сұхбаттасқан Т.С.ОРМАНОВ, журналист.